

AZ ORVOSI TERMINUSOK

idegenes és magyaros írásmódjáról – újra

Dr. Ludányi Zsófia

HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont

Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Intézet, Budapest

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem PK Jászberényi Campus

Alkalmazott Neveléstudományi Intézet

Nyelvi és Művészeti Nevelési Tanszék, Jászberény

Az orvosi terminológia görög–latin eredetéből adódóan a szakszavak lejegyzésekor gyakran nehézséget okoz a nyelvhasználóknak az idegenes vagy magyaros írásmód közti választás kérdése. E témával többször foglalkoztunk már az *Amega* hasábjain, de problematikus jellegét mutatja, hogy a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatánál is visszatérő kérdéstípus.

Az orvosi szaknyelv – ahogy maga a nyelv is – változatokban él. Ez azt jelenti, hogy használati körének, nyelvhasználati színtereinek megfelelően tagolt, rétegzett, hiszen az orvosi nyelv másik változatát használják egymás között a szakemberek a mindennapi gyakorlatukban, mást a tudományos szférában (például publikációkban vagy az egyetemi oktatásban), és máshogy kommunikálnak a nem szakemberekkel (ez az ún. „közvetítőnyelv”). Ezt a rétegzettséget figyelembe veszi maga a szaknyelvi helyesírási kodifikáció is, ugyanis már a több mint három évtizede megjelent *Orvosi helyesírási szótár* (Fábián–Magasi 1992) is ennek alapján fogalmazza meg az egyik fontos alapelvét.

Szócikkeit tekintve a szótár háromféle címszótípust különít el. Magyaros írásmódú, idegen (pl. latin, angol stb.) helyesírású, valamint ún. vagylagos írásmódú

címszavakat. Ez utóbbiak mindkét betűrendi helyükön megtalálhatók a szótárban / jellel elválasztva, például: *pseudoasthma* / *pszeudoasztma*. A vagylagos írásmódú alakok esetében az idegenes és a magyaros írásmód közti döntéshez az alábbi két alapelvet fogalmazza meg a kiadvány:

A szövegfajta szerinti rendező elv a szöveg befogadójára fókuszál (kinek írunk?). E szerint az alapelv szerint orvos olvasóknak szánt szövegekben a latinos írásmód következetes alkalmazását kell elfogadottnak tekinteni, még közkeletűvé vált szakszavak esetében is. Így például hiába vált közkeletűvé az *asztma* szó, e szerint az iránymutatás szerint orvosi szövegekben ajánlatos az idegenes írásmód alkalmazása: *asthma*. A forrásnyelv helyesírását követő írásmód javasolt tehát például a tudományos szaklapokban, tudományos dolgozatokban, orvosi kézikönyvekben, az egészségügyi felsőoktatás tankönyveiben, a kórházi és a klinikai praxisban (kórlapokon, zárójelentéseken). Ugyanez az irányelv azt is kimondja, hogy a nem szakember olvasóknak szánt ismeretterjesztő szövegekben a magyar megnevezéseket érdemes használni (pl. *tüdőgyulladás*). Ennek hiányában pedig az idegen szó magyaros írásmódját célszerű alkalmazni (pl. *asztma*, *ciszta*).

Az *Orvosi helyesírási szótárban* megfogalmazott másik alapelv, a **köznyelvivé válás szerinti rendező elv** pedig azt mondja ki, hogy a köznyelvben meghonosodott, a mindennapi nyelvben széles körben ismert szavak magyarosan írandók (pl. *asztma, vakcina, lumbágó*).

Ugyanakkor még a nem orvos olvasóknak szánt szövegekben sem írhatók magyarosan például az anatómiai, kór-, élet- és szövettani nevek (pl. *incisura jugularis, ligamentum popliteum obliquum*) vagy a több szóból álló, a latin nyelv ragozási, egyeztetési és szórendi szabályai szerint szerkesztett orvosi kifejezések (pl. *injectio intra venam, circulus sanguinis minor s. pulmonalis*). Ez az utóbbi kitétel azokra az esetekre is igaz, amikor a több szóból álló kifejezés egyik tagja a köznyelvben meghonosodott, és egyébként magyarosan is írható. Például a szótárban vagylagos írásmóddal szereplő *asthma / asztma* csak idegenes írásmóddal írható az *asthma allergicum* szerkezetben.

Kérdésként merül fel, hogyan járjunk el tudományos szöveg írásakor, ha egy idegen szó egy bekezdésen belül kétszer is előfordul: egyszer egy többszavas szerkezettel kifejezett anatómiai név részeként szerepel (*arteria pulmonalis*), egyszer pedig egy, a magyar nyelv grammatikai szabályai szerint megalkotott szerkezetben, minőségjelzőként (*pulmonális vaszkuláris ellenállás*). A pontos szövegkörnyezetet (adatolt írásmóddal) az (1), (2) példa mutatja:

1. A súlyosságot korábban az *arteria pulmonalis* középnyomása alapján határozták meg. [...]
2. A prognózist azonban jobban kifejezi a mai határérték, nevezetesen súlyos, ha a pulmonális vaszkuláris ellenállás 5 WU feletti.

A kérdés tehát a *pulmonalis (pulmonális)* írásmódja. Az *Orvosi helyesírási szótár* csak latinos formában adja a *pulmonalis* jelzöt, sőt a (2) példában előforduló *vascularis*-t is. Ha szigorúan a szótári kodifikációt követjük, akkor a (2) példában is az idegenes írásmód javasolható, és mivel tudományos szövegről van szó, érvényesíthető a szövegfajta/befogadó szerinti elv, amely szintén a latinos írásmódot ajánlja ezekben az esetekben: *pulmonalis vascularis ellenállás*. Tekintettel azonban arra, hogy a szótár megjelenése óta több mint három évtized telt el, figyelembe kell venni az azóta bekövetkezett nyelvi változásokat is. Így például

azt, hogy mind a *vascularis ~ vaszkuláris*, illetve valamivel kisebb mértékben a *pulmonalis ~ pulmonális* is egyre ismertebbé vált a köznyelvben is. Ezt támasztják alá a magyar nyelv reprezentatív adatbázisának, a több mint egymilliárd szövegszónyi méretű, tudományos és hétköznapi szövegeket egyaránt tartalmazó *Magyar nemzeti szövegtár*nak (Oravecz, Váradi, Sass 2014) az adatai is, amelyben egy gyors keresést lefuttatva az alábbi megoszlásokat találjuk:

Írásmód	Előfordulás (darabszám)
<i>vascularis</i>	76
<i>vaszkuláris</i>	119
<i>pulmonalis</i>	48
<i>pulmonális</i>	56

Az adatok alapján tehát joggal érvényesíthető a köznyelvivé válás szerinti alapelv is, és elképzelhető a *pulmonális vaszkuláris ellenállás* írásmód is. Azt elkerülendő azonban, hogy egy bekezdésen belül kétféleképpen szerepeljen a *pulmonalis ~ pulmonális*, ebben a szövegben érdemes inkább egységesen az idegenes írásmódot választani.

Ahogy a fenti példa is mutatja, az idegenes és a magyaros írásmód közti választás valóban nem mindig magától értetődő. A szaknyelvi helyesírási alapelvek sok esetben „versengenek” egymással (miként itt is), célszerű ezért minden esetet egyenként megvizsgálni, és az érveket-ellenérveket felsorakoztatva döntenet az írásmódról. Kétség esetén pedig érdemes felkeresni a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont nyelvi közönségszolgálatát a tanacs@nytud.hunren.hu e-mailcímen. ■

IRODALOM

1. Fábián Pál, Magasi Péter (főszerk.) *Orvosi helyesírási szótár*. Akadémiai Kiadó – Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Budapest, 1992.
2. Oravecz Csaba, Váradi Tamás, Sass Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In: Calzolari N, Choukri K, Declerck T, et al. (eds.): *Proceedings of Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2014)*. Reykjavik. ELRA. 1719–1723. Online keresőfelület: <http://clara.nytud.hu/mnsz2-dev> (2024. 03. 08.)